

סמל מורשת עולמית: הריבוע מסמל את מורשת התרבות הנטועה בתוך כדור הארץ ומורשת הטבע שלו

הכנסייה הצפונית בשבטה

זאן דנייר, מאיקומוס, המועצה הבינלאומית למונומנטים ואתרים (ICOMOS), סיימה את המצגת של "התלים המקראיים: מגידו, חצור ובאר שבע" ובאולם השתרר הס. זה רגע מכריע למדינת ישראל.

ארבע שנים של עבודה מוטלות על כף המאזניים. האם ועדת מורשת עולמית תחליט להכריז על אתר זה כעל אתר מורשת עולמית או תגנוז את ההצעה. המשלחת הישראלית ובה שגריר ישראל לאונסק"ו, ג'ק רווח, ושלושה פרופסורים מכובדים עצרו את נשימתם. על הבמה מאחורי דנייר ישב האדריכל גיורא סולר, אשר שימש בדברן כנציג איקומוס, ועל אף תפקידו הבינלאומי, היה ליבו ברגעים אלה ישראלי לחלוטין.

בישראל, נותרו מתוחים אלי אמיתי, מנכ"ל רשות הטבע והגנים ודני בר-אלי, מזכ"ל הוועד הישראלי לאונסק"ו, ורבים אחרים שהיו מעורבים בהכנת

הכרזה עולמית

ירושלים, עכו, מצדה, תל אביב ועכשיו גם התלים המקראיים הוכרזו על ידי אונסק"ו כעל אתרי מורשת עולמית. על הדרך הארוכה עד ההכרזה ועל הגאווה שבהשתייכות לאמנה החשובה

כתיבה / צביקה צוק ואסתי בן חיים
צילום / צביקה צוק

חברי המשלחת עלו לאחד מחדריהם וסעדו את ליבם בגפילטע פיש, בשר מעושן ופשטידה, ששלח להם הרב הראשי של דרבן. דרבן ויושבי אולם הכינוסים שבמרכזה האירו פנים למדינה. ישראל זכתה להישג חסר תקדים: באחת הוכרזו שני אתרים סדרתיים, שהוסיפו למפת אתרי המורשת העולמית בישראל שמונה מקומות.

הגנה על המורשת

האמנה על הגנת מורשת תרבות וטבע עולמיים אומצה על ידי ארגון האומות המאוחדות לחינוך, תרבות ומדע (אונסק"ו), בשנת 1972, ומטרוניה הן:

- להגדיר ולשמר אתרי טבע ותרבות בעלי ערך אוניברסלי ייחודי.
- לעודד מדינות לחתום על האמנה וכך להבטיח הגנה על מורשת התרבות והטבע שלהן, להציע אתרים להכללה ברשימת

אבני מיל על דרך הבשמים במכתש רמון

המורשת העולמית, לבסס תוכניות ממשק ולהכין דוחות על מצב שימור האתרים.

- לסייע למדינות החברות לשמור על נכסי המורשת העולמית על ידי סיוע טכני ומקצועי.

- לספק תמיכה, בעת חירום, לאתרי מורשת עולמית שנמצאים בסכנת הרס מיידית.
- לתמוך בפרסום ובמודעות של פעולות בשימור המורשת העולמית.
- לעודד השתתפות של אוכלוסייה מקומית בשימור מורשתה התרבותית והטבעית.
- לעודד שיתוף פעולה בינלאומי בשימור מורשת התרבות והטבע של עולמנו.

עד כה הוכרזו בעולם 812 אתרים: 628 מהם נכסי מורשת תרבות, 160 נכסי מורשת טבע ו-24 נכסים של תרבות וטבע, ב-137 מדינות מתוך 180 המדינות החתומות על האמנה. המדינות עם מספר האתרים הרב ביותר הן איטליה 42, ספרד 35, סין 31, צרפת 29, גרמניה 29, הודו 26, בריטניה וצפון אירלנד 26 ומקסיקו 25. כמות האתרים מעידה כמובן על

סתרה דנייר, בהשיבה כי הערך האוניברסלי של התלים מקורו בהקשרם לתנ"ך ולא בהיותם עוד תלים מתקופות הברונזה והברזל באזור. פרופ' טרנר השיב כי גם מדינת ישראל אינה מסכימה לשינוי השם. היו"ר הדרום אפריקאי סיכם כי יש קונצנזוס, ובשעה 15:50 דפק בפטישו והכריז: "התלים המקראיים, מגידו, חצור ובאר שבע, שבמדינת ישראל, הם אתר מורשת עולמי". מחיאות כפיים ממשלחות כל העולם הרעידו את אולם הכינוסים הבינלאומי שבמרכז דרבן. עד מהרה הוקפו חברי המשלחת הנרגשים בנציגי משלחות רבות, מנשקים, לוחצים ידיים ומברכים. החלק המרגש בנאום התודה של פרופ' טרנר, לחברי ועדת המורשת העולמית, היה

התיקים. עכשיו רגע ההכרעה. הדוברים הראשונים יקבעו את כיוון ההחלטה. הראשון להרים יד היה הלבנוני. יו"ר הוועידה הדרום אפריקאי נתן לו את זכות הדיבור. ליבו של פרופ' מייק טרנר, יו"ר הוועדה הישראלית, החסיר פעימה; גם בשנה שעברה בוועידה בסין היה הלבנוני הדובר הראשון ואז הוא תקף את התיק של "דרך הבשמים" ויצר אווירה עוינת שהובילה לדחיית התיק. האם כך יהיה גם הפעם?

פרופ' טרנר ופרופ' אלי שטרן, המנוסים שבחבורה, ציפו כי התיק יוכרז משום שהוגש במקצועיות רבה, עוסק בתנ"ך ומציג את הערך האוניברסלי הרב של התלים. הם העריכו כי צפויה תמיכה של המדינות הנוצריות וכי הלווי המוקדם שנעשה על ידי משרד החוץ ופרופ'

המשלחת הישראלית בדרבן. מימין: פרופ' יוסי כץ, פרופ' אלי שטרן, פרופ' מייק טרנר והשגריר ג'ק חווח

כאשר ציטט את הפסוק משיעיהו בין הגויים והוכיח לעמים רבים: "וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות. לא יישא גוי אל גוי חרב, ולא ילמדו עוד מלחמה" (ב', 4-2). ברוח פסוק זה אנו פועלים ורושמים את אתרי המורשת העולמית בישראל.

חברי המשלחת הישראלית הספיקו לקדש את כניסת השבת, לפני המשך הדיונים שנגעו בתיק נוסף ושמו "דרך הבשמים וערי המדבר בנגב", שנדחה בשנה שעברה. שוב הלבנוני היה הראשון שפתח: "קראתי את המחקר המשווה שלא היה קיים בשנה שעברה", אמר. "המחקר מקיף ומקצועי ואני תומך בהכרזת האתר". שוב הפתיע הלבנוני לטובה. הנציג המצרי, לעומת זאת, התנגד בטענה כי אין כל הוכחה לכך שלערי הנבטים היה קשר לדרך הבשמים.

בוז אחר זו, ניגריה, קולומביה ופורטוגל הובילו לקונצנזוס נוסף. בערב שבת, 15 ביולי 2005, בשעה 20:15, הצטרפו דרך הבשמים וערי המדבר בנגב לרשימת אתרי המורשת העולמית. ישראל סחפה תשואות וברכות פעם נוספת.

טרנר יגרור תמיכה של מדינות נוספות. פרופ' יוסי כץ, נציג רשות הטבע והגנים לוועידה, אשר לו זו ההשתתפות הראשונה, היה דרוך מאוד.

דרבן, דרום אפריקה, רגע לפני כניסת השבת

הלבנוני פתח בלהט האופייני לו והפתיע בהציגו את הערכתו הרבה לתיק ולנושא. הוא ציין את הערך האוניברסלי הייחודי של התלים המקראיים, הציג שינויים מינוריים וביקש להרחיב את אזור החיץ. חברי המשלחת הישראלית היו המומים מהתמיכה הבלתי צפויה של הלבנוני. אף חברת הוועדה מסנטה לוציה, שהיתה עוינת לנושא בשנה שעברה, תמכה. מדינות נוספות כמו קולומביה, פורטוגל, ליטא, הולנד, הודו, סין ועוד – תמכו. רק הנציג המצרי תקף וטען כי תקופת התנ"ך היתה אפיזודה חולפת בהיסטוריה של התלים המקראיים ואם יימצא טעם לרישומם, השם צריך להיות "התפתחות העיור במזרח התיכון". את טענתו

במת הפולחן מתקופת הברונזה הקדומה במגידו

תל חצור בעת הערכת האתר על ידי איקומוס

התיאטרון העתיק בחלוצה

אונסק"ו, תיאור הנכס והגורמים המשפיעים עליו, בקרה וניטור, תיעוד וחתימה בשם המדינה. מלבד הפרק המסביר את ערכו הייחודי והאוניברסלי של הנכס, עוסקים רוב הפרקים האחרים בדרכי הטיפול בנכס ובשימורו. התיק, הכולל נספחים, ספרות נבחרת, תמונות ומידע דיגיטלי של האתר – נשלח למרכז מורשת עולמית בפרז'ז ושם הוא עובר בדיקה ראשונית. לאחר מכן מועבר התיק לבדיקה של הגופים המייעצים לאונסק"ו: איקומוס, בתיקי מורשת תרבות, והאיגוד העולמי של ארגוני שמירת הטבע (IUCN) – בתיקי מורשת טבע. תיקים מעורבים נשלחים לשני הגופים. לאחר הייעוץ וההערות, המדינה המגישה נדרשת לערוך שיפורים לפי הצורך, לפני ששולחים לטטח בודקים מומחים. התהליך אורך כשנה. עמידה באחד הקריטריונים שנקבעו באמנה תקבע אם לאתר יש ערך עולמי יוצא מהכלל (OUV=outstanding universal value). עד כה ישנה הפרדה בין קריטריונים של תרבות ושל טבע:

קריטריונים של תרבות

- מונומנטים, קבוצות של מבנים, אתרים ייחשבו בעלי איכות אוניברסלית יוצאת מן הכלל, אם הם עומדים באחד הקריטריונים וכן במבחן האותנטיות. להכרזה מספיק קריטריון אחד.
- כל נכס אמור לייצג יצירת מופת של הגאונות היצירתית האנושית.
- לבטא מפגש חשוב של ערכים אנושיים על פני טווח זמן או בתוך אזור תרבותי של העולם, ביחס להתפתחויות בארכיטקטורה

היו"ר הדרום אפריקאי סיכם כי יש קונצנזוס, ובשעה 15:50 דפק בפטישו והכריז: "התלים המקראיים, מגידו, חצור ובאר שבע, שבמדינת ישראל, הם אתר מורשת עולמי". מחיאות כפיים ממשלחות כל העולם הרעידו את אולם הכינוסים הבינלאומי שבמרכז דרבן

להכריז בשנים הבאות. הצעות אלה נדונות – מתאשרות או נדחות, על ידי וועדת המורשת. על מנת להגיש אתר להכרזה יש להכין עבורו תיק מפורט על פי הנחיות מרכז המורשת העולמית של אונסק"ו. התיק נכתב על פי הנחיות מפורטות שקבע מרכז מורשת עולמית של אונסק"ו. עלות הכנת התיק על כל רכיבו השונים עשויה להגיע ל-200,000 ש"ח וצריך למנות גוף כלשהו שיהיה אחראי על הכנת התיק, הכולל פרקים כמו זיהוי הנכס, הוכחה כי הוא עומד בקריטריונים של

נכסי התרבות המיוחדים, אבל גם על יכולת ביצועית בהגשה שיטתית של תיקים לאורך שנים. פעם בשנה מתקיים מפגש הוועדה למורשת עולמית של אונסק"ו ובה נידונים תיקי המועמדות; חלקם מוכרזים כאתרי מורשת; חלקם נדחים כליל בשל אי התאמה; וחלקם נשלחים לתיקונים לצורך הגשה נוספת. בוועדת המורשת העולמית של אונסק"ו יש מגמה כיום לצמצם את מספר האתרים שיוכרוזו, לכן נקבע כי מספר התיקים שייבדקו מדי שנה יעמוד על 40 לכל היותר, ושכל מדינה זכאית להגיש שני תיקים בלבד, אחד בנושא טבע והשני בנושא תרבות. סיבות פוליטיות הקשורות למעמדה של ירושלים מנעו את החתימה על האמנה. רק בשנת 1999, חתמה ישראל על האמנה והיתה המדינה ה-159 שהצטרפה, וכך התאפשר לה להגיש מועמדות של אתרים להכרזה. בשנת 2001 הוכרזו האתרים מצדה ועכו. הר ציון נדחה על רקע מדיני וארץ המכתשים נשלח למקצה שיפורים. בשנת 2003 הוכרזה תל אביב העיר הלבנה. השנה הוכרזו התלים המקראיים וערי המדבר בנגב. תיקים נוספים הנמצאים בתהליך הכנה הם הבקע הגדול – נדידת ציפורים בחולה (טבע); השער הכנעני בתל דן (תרבות); הגנים הבהאים בחיפה; בית שאן; ארץ המכתשים.

הרשימה הטנטטיבית

על כל מדינה החותמת על האמנה להכין רשימה של אתרים בתחומה, שעליהם בכוונתה

החלוצים

מאחורי ההכרזה עומדים רבים וטובים שעבדו רבות למען קידום הנושא ובזכותם זכו אתרים רבים להיכלל במסגרת היוקרתית והחשובה של אונסק"ו. שלמי תודה

המאמר מוקדש לכל מי שטרך, פעל באתרים וסייע בהכנה ובביצוע של התיקים שהוגשו להכרזה: הוועד הישראלי לאונסק"ו: המזכ"ל דני בראלי וחידוה עמר משרד החינוך, משרד התיירות: המשנה למנכ"ל, משה ירגל החברה הממשלתית לתיירות: נירה פריץ, ויקטור אלברנס ודיוויד מינגלגרין משרד החוץ: אילן אלגר ופנינה אל על בירושלים, ג'ק רווח ודנה פרנס מהשגרירות בפיזו הרשות לפיתוח הנגב: המנכ"ל מאיר סהר ופורום תיירות נגב, יו"ר שמואל ריפמן רשות העתיקות: המנכ"ל שוקה דורפמן והארכיאולוגים שחפרו באתרי דרך הבשמים: ד"ר רודולף כהן, ד"ר דב נחליאלי, גאל ישראל, ד"ר טלי גיני ושייקה לנדל. פרופ' אברהם נגב ז"ל, חופר ממשית, עבדת וחלוצה. חלוצי המחקר של דרך הבשמים: ד"ר זאב משל ופרופ' יורם צפריה. המשלחות הארכיאולוגיות החופרות בתל חצור - האוניברסיטה העברית ירושלים: פרופ' אמנון בן תור. תל מגידו ותל באר שבע - אוניברסיטת תל אביב: הפרופסורים דוד אוסישקין, ישראל פינקלשטיין וזאב הרצוג. עבדת וחלוצה - אוניברסיטת בן גוריון: פטר פאביאן, ד"ר חיים גולדפוס ובני ארובס. המשמרים: אסי שלום, צבי בן צבי ז"ל, אורנה כהן, האדריכל דניאל אבוחצירה, אורית בורטינק, קימי ממאן ויורם סעד. כותבי התיקים: גיורא סולר (דרך הבשמים) בסיוע גובי קרטיס, אסי שלום ואבנר גורן, אסתי בן חיים (התלים המקראיים) בסיוע ג'ואל פינקלשטיין, לילי זינגר-אביץ וד"ר שרון צוקרמן רשות הטבע והגנים: המנכ"ל אלי אמיתי, ההנהלה ועובדי הרשות במחוזות דרום וצפון, ד"ר אליעזר פרנקנברג, יחידת ה-GIS ובלה דקס מאגף ארכיאולוגיה המועצות המקומיות והאזוריות: מבואות חרמון, גליל עליון, חצור הגלילית, מגידו, עיריית באר שבע, רמת נגב, מצפה רמון וערבה תיכונה של חברי המשלחת הישראלית לוועידה של אונסק"ו: השגריר ג'ק רווח, פרופ' מייק טרנר, פרופ' אלי שטרן ופרופ' יוסי כץ (ואם שכחנו מישהו - עימו הסליחה).

ובהתפתחות של מערכות אקולוגיות של היבשה, של מים מתוקים, של חופים וימים ושל קהילות צמחים או בעלי חיים.

- להכיל תופעה טבעית מיוחדת או אזור בעל יופי טבעי יוצא דופן וחשיבות אסתטית.
- להכיל את בתי הגידול הטבעיים החשובים והמשמעותיים ביותר לשימור מגוון ביולוגי באתר, כולל בתי גידול המכילים זנים בסכנת הכחדה בעלי איכות אוניברסלית יוצאת מן הכלל, מנקודת המבט של המדע והשימור.

מה מקנה ההכרזה של אתר מורשת עולמית?

- כבוד ויוקרה, השתייכות למועדון בינלאומי של שוחרי תרבות וטבע.
- שיווק האתר באמצעות המדיה, ללא הוצאות

חברי המשלחת הישראלית היו המומים מהתמיכה הבלתי צפויה של הלבנוני. אף חברת הוועדה מסנחה לוציה, שהיתה צוינת לנושא בשנה שעברה, תמכה. מדינות נוספות כמו קולומביה, פורטוגל, ליטא, הולנד, הודו, סין ועוד - תמכו

שיווק בהיקף הנאמד עד שני מיליון דולר.

- עלייה במספר התיירים הפוקדים את האתר עד כ-30 אחוז.
- הגנה על האתר וסביבתו מאלמנטים שונים של פיתוח, שאינם ברוח ובאופי האתר.
- מחויבות של המדינה והגוף המחזיק באתר לשמור עליו לדורנו ולדורות הבאים.

מדינת ישראל החליטה להגיש את מועמדותה להיות אחת מ-21 החברות בוועדת המורשת העולמית. הבחירות ייערכו באוקטובר 2005 ואנו מאחלים בהצלחה. ✨

ד"ר צביקה צוק הוא ארכיאולוג ראשי ברשות הטבע והגנים, מרכז את נושא אונסק"ו ברשות וטיפול בתיקים הנ"ל.

גב' אסתי בן חיים היא ארכיאולוגית העובדת עם רשות הטבע והגנים בפריזקט מצדה וכתבה את התיקים של מצדה והתלים המקראיים.

בהנחת הכתבה סייעו: פרופ' מייק טרנר, פרופ' אלי שטרן, פרופ' יוסי כץ והאדריכל גיורא סולר

או בטכנולוגיה, יצירות אמנות מונומנטליות, תכנון ערים או עיצוב נוף.

- לשמש עדות ייחודית למסורת תרבותית או לתרבות חיה או נכחדת.
- לשמש דוגמה יוצאת דופן של סוג בניין או מכלול אדריכלי או טכנולוגי או נוף המייצג שלבים משמעותיים בהיסטוריה האנושית.
- לשמש דוגמה יוצאת דופן של יישוב אנושי או שימוש מסורתי בקרקע המייצגים תרבות.
- להיות קשור בצורה ישירה או מוחשית לאירועים או למסורות חיים, לרעיונות או לאמונות, ליצירות אמנותיות וספרותיות בעלות איכות אוניברסלית יוצאת מן הכלל.

קריטריונים של טבע

קריטריונים אלה חלים על מאפיינים טבעיים,

הירידה אל מפעל המים העתיק של תל באר שבע

הירידה אל מפעל המים העתיק של תל חצור

הכוללים תצורות פיזיות וביולוגיות בעלות איכות יוצאת מן הכלל מנקודת מבט אסתטית או מדעית; תצורות גיאולוגיות ופיזיו-גיאוגרפיות ואזורים מתוחמים היטב המהווים את בית הגידול של בעלי חיים או של צמחים בסכנת הכחדה ויש להם איכות אוניברסלית יוצאת מן הכלל מנקודת המבט של המדע או השימור; אתרים טבעיים או אזורים טבעיים מתוחמים במדויק בעלי איכות מנקודת המבט של המדע, השימור או היופי הטבעי. על פי הקריטריונים כל נכס אמור:

- לשמש דוגמה יוצאת דופן המייצגת שלב מרכזי בהיסטוריה של כדור הארץ, ובהם תיעוד תולדות החיים על פני כדור הארץ, תהליכים גיאולוגיים משמעותיים, תצורות קרקע או מאפיינים גיאומורפיים או פיזיוגרפיים משמעותיים.
- לשמש דוגמה המייצגת תהליכים אקולוגיים וביולוגיים מתמשכים משמעותיים באבולוציה